

یەکم چىرۆکم بۇ پىشىمەرگە كانى شۆپشى ئەيلوول بۇو  
بىروانه: گۇفارى برايەتى، ژمارە (4)، سالى، 1971.

## خالى شاسوارى قارەمان

حەممە فەرىق حەسەن

ئاھىر ئۆخىرى (1963) بۇو، كوردىستانى خواروو، وەك مەنچەلى سەمەنى لەكەف و كولدا بۇو. سەرتا بەدامىتىنى ئەم خاكە پەنكىنە تاوى سەندبىوو، بۇچۇرۇكى بارووت لە كۈركۈگى مىشىك كارى دەكىد و لووتى دەكزانەوە. نىلە نىلى ئاگرى بىسىەر و سامان، لادى و شارى چونىيەك دەسووتاند، داروپەر دوووى دەكىدە دووكەل و بۇرۇو و دەپىرد بە ناخى ئاسماندا، جەرگ و هەناوى بەسەريەكدا ھەلدىقەرچاند.. شەھەقى ولات مەيلە و ئەرخەوانى خۆى نىشان دەدا... رەكە، قەدىپاڭ و سەنگەرەكان سوورەلگەرابۇون.. چاوى كانى و پۇوبار و قەلبەزەكان وەك ئەسربىنى باوکە پېرەكان شىلابۇو. ئاسۇ لىل و تەم و تومان بۇو..

بىزە، لەسەر لىتىرى كۆرپەي ناو جولانەيش بەدى نەدەكرا. بەرگى ئاڭ و والاي تازەبۇوك و شەنگە كچان لەبىك و پېچيان رەشتىر دەينواند.. بەستە، لاوک، حەيران و قەتار، مابۇوه سەر لازاندەنەوە و ئاوازى نائۇمىدى و شىن و شەپۇر. لە ميانەي ئەھرىيمەن و ئاھورەمەزدەدا ھاوردۇ بىرىدوو. دوژمن كەوتىبوو قەستى سەرى گەلىكى ئاشتى ويست بەنیازى ئەوهى نازناوى بىزپىتنى و لەسەر نەخشەي گىتى بىسىرىتەوە، يان بىكاثە ئەلەكەلە گوئى خۆى و نەھىلىنى فسکە بکا.. بەلام لاۋانى ئەو گەلە هيىشتا غىرەتىيان تىدماماپۇو.. ددانىيان چىرکىردىبۇوه و پىتىان توند لەخاك گىرگىردىبۇو، بەئامان و زەمان ھەلتەدەكەندران و رانەدەدران. ئاگرىيش تا دەھات تەشەنەي دەسەند؛ تەپ و شىكى پېكەوە دەسووتاندۇ ئاگرىپ نەدەكرا..

ئالەو سەردىمەدا، لە باوهەشى ئەشكەوت و دۆلەكانى سەگرمەدا، (خالى شاسوار) م ناسى.. ھەردووكمان ھاورييگا بۇوين. مىشىك و دىلمان بەيەك خوليا و يەك نياز كارى دەكىد. ھەرچەندە ئەو، رۆزگار پەنجا سالى لە تەمەنى قىت كردىبۇو، رېشى نىيوه رەش و نىيوه سېپى بۇو؛ بەلام دلى ھەرزەكارىك تەرتىبۇو. بەورە و بىرۇباوەرىش قالى كوردايەتى بۇو. بالا بەرزىيەكى رەقەكار؛ رانك و چۆغەيەكى لاي ھەورامانى لەبردا؛ مىشىكى و جامانەي بەيەكدا لۇول دەدا و دەبىبەست. راست و چەپ دوو رەزىنە فيشەكى لەخۆى دەدا؛ شان و بىنەو؛ قەدو خەنچەرەپىن و پۇوزەوانە، ھەر لەخۆى دەھات.. لەپى و باندا بەتۆزى پېيدا نەدەگەيىشتىم.. زىياتر لەبەرئەوهى راوجى بۇو؛ بەدارو دەوەن و كانى و قوتە و تۈولەپىكان ئاشىنابۇو. مەملانىي لەگەل كەلەكىيەكەندا دەكىد. زۆرىشى ساردو گەرمى چەشتىبۇو، بۆيە لەگەل ناھەموارىيەكاندا رام بۇو، ئەو گوئى نەدەدایە رابواردىنى دنیا، تەنبا بۇ خاكەكەي دەزىيا..

خۇشى دەويىستم و برواشى پېمبىو بۆيە نەينىيەكانى ژيانى خۆى لەلا دەدركاند و منىش گويم بۇ شل دەكىد.. شەش سەر خىزانى بەسەر فەرھادى كورە كەورەيەوە جىھەشىتىبۇو.

(( بەراسىتى ھومىدم بەفەرھادى كورمە. كۆلکە دوكانىكىم بۇ داناواھ، لىتى دلّقايمىم وەك گول بەرىۋەيان دەبات و نايەلى بىتىاوكىيان پېتە دىياربى. ئازادىش ھەر دوو سى سالى ترى زەحەمەت.. ))

ھەموو كەپەتىكىش، كە بەمە لولولى دەبىيەنەم، دەستىكى بەپىشتمدا دەدا و دەيىوت:

(( بىبەلابى دەلىي گەميت غەرق بۇوە. كەمىلى كىبدەرەوە؛ سەرى لەناو سەراندا نەبى بۇ بېرىن چاكە. كەسى لە رۆزى رەشدا بەپىر ھاوارى گەلەكەيەوە نەچى، ھەر بەمروق نازمىردى!).))

دواى ئەوهى لەم بابەتە قىسەي بۇ دەكىدەم، ئەمجا پەلى رايدەكىيەشام و دەيىوت:

(( يەللا؛ نۆرەي گۆرەوى بازىيە!))

شەوگارمان بەگۇرەھۇ بازىيى و كالىتە و گۇرانىيى شەق دەكىد. من ھەركىز بەتەمای ئەو رۆژە نەبۈوم تىيىكەوم، بەلّكۈ دەمويىست لەسەر خۇيىندىن بەردەوام بىمە ئەندامىيىكى رۇشنىبىرى ئەم كۆمەلە و لەرىتى زانىنەوە خزمەتى گەلەكەم بەكەم.. هىچ نەبى كەميك لەبارى گرانى دايىك و باوكە پېرەكەم سووك بەكەم، نەك ئاشنايەتى لەگەل گوللە و بارووتدا پەيدابكەم.. دەمويىست بەئارەزووئى خۆم ھاۋىرىي ڦيانم دەستتىشان بەكەم و پېتكەوە بەھىيەمنى تەمەن بەسەر بەرين.. لەو خەيالەدا نەبۈوم زەمانە رۆژىرەشىكى ئەوها بۇ من و ھەزارانى وەك من سازبىكا و ناچارمان بکات پەنا بەرينە بەر لۇولە ئەنگ. بۇ يە زۆر جاران دەكەوتەم گلەيى و بناشت لەبەختى خۆم و بەبائى خەيال بەخەنەيى بەخەنەيى دەفرىم.

من بەچاوى رېزەوه سەيرم دەكىدو ھەتا دەمنىنە چال ئەو رۆژەشم لەياد ناجىيت، كە لەمەرگ رېزگارى كردىم. بە زامدارىي لەكۆلى كردىم و فرائىمى. قارەمانىتى ئەوم لەو شەرەدا بۇ دەركەوت. ئەو شانەي لەسەر بېرە تفەنگەكەي دايدابوو، بەتەمانەبوو سەنگەر چۆل بکات.. سەرى لە دۇزمۇن تىكىدابوو.. لەوساكەوە زۆرمەزلىي بۇ بە وردهكارىي ڦيانى ئاشنايىم.. حەزم دەكىد لە نزىكەوە فەرھادى كورە گەورەيى بنااسم.. ھەموو جارىك، كە نامەي بۇ فەرھاد پېتەنۇسىم، لە دامىتەنەوە سلاۋى خۆشم تىدەختى...  
\*\*

پاپىز درەنگى كرد و سەرما بىزۇوت. دەرەخت كەوتىنە گەلەپىزان. تەپۇنمى باران دايىدا.. ئىيمە بەھۆى ھەلکەوتى جوگرافيايى ناواچەكەمانەوە، كە شوينىيىكى سەربازىيى گرنگ بۇو، چاوهپوانى شالاۋى لەناكاۋى دۇزمۇن بۇوين. لوتكە و سەنگەرەكانى ئىتمەش بەسەر دەشتى گەرمىندا دەيانپوانى و ھەرەشە و فيزيان بەسەر بىنكە و مۆلکەكانى دۇزمۇندا دەكىد، كە لەو ناواچەيەدا مۆلپان خواردبۇو..

ئەو رۆژەش لە رۆزى ئەنگى بۇو دەيگۈت: ((لەسەر فەرمانى مامۆستا، باھەموو بچەنە سەر كانىيەكە!)) ئىتر كۆمەللى خاکى پوشى گورج و كۆل بەرەو كانىيەكە رېچكەيان بەست. مامۆستاش لەسەر بەردىك دانىشتبۇو؛ يارمەتىدەرانى بەدەوريدا لە هاتوجۇدا بۇون. دىياربىوو سەقالىي پاوىزىو تەگىرىبۇون. مامۆستا سەرنجىيىكى دەمۇر بەرى خۆى دا ؛ ھەلسايىدە؛ بەشوينىدا ھەموو قىچ بۇونەوە.. ھەر دەستەيە و لەپاڭ فەرماندەي خۆيەوە رېزى بەست و گۇئى سووك، رووپان كردى دەممى مامۆستا:

((براكانم.. لەگەل تارىك ولېلى بەياندا، دۇزمۇن شالاۋى بۇ گەرمىان ھېتىاوه. بەراست و چەپدا كاول دەكتات و لەھىچ كۆناكتەوە و كەوتۆتە وېران و تالان كردىنى دېكان!.. ئەوهەش بزاڭ، كە دۇزمۇن ژمارەيەك تانكى پېش خۆى داوه و بەھېزىيىكى زۆرەوە لەپېتشەرەيدا يە و بى بەرگىرىي ملدەنلى، شوينىكەيىش سىپە و چىاى لى نىيە، دىيارە ئەوهە بچىتە مەيدانىيەنەوە گەرەنەوەي زۆر سەتەمە..

لەرنگ و رووى مامۆستادا، لەدەرىپېتىدا توورەيى و بەتەنگەوەھاتن و پېتاكىرىتن دەخويىندرايەوە.. چەند جارىك نەرمەكۆكە گرتى، گەرووى پاكىرىدەوە و لەسەرلى رۆقى:

((براكانم لەسەرمانە بەھەر نەرخىك بىت، بىيانوھەستىنەن و نەھىلىن چىتىر كەلاوه بخەنەوە و بەسەر ئىسىك و پروسکى كەس و كارماندا ھەنگاۋ بىنەن. دەبى خاکى پېرۇزى گەرمىان بکەينە ئاگرىيىكى بىئامان و لە ئامبىلاى داگىرىكەرانى بەرەدەين، بىانكات بەكۆى زوھال..! براكانم نېشىتمان ھاوارمان لىتەكتە، لەسەرمانە بەپېر ھاوارەكەيەوە بچىن.. دايىك و باوكە پېرەكانمان بەدەنگى نۇوزەل و قورگى بەگرىيانوھە ھانايان بۇ ھېتىاين، دەبى فرييابان بکەوين.. دەممەوئى چەند پېشەرگەيەك، لەسەر خواستى خۇيىان، لەگەل تانكە كانىيەندا بکەوەنە گىانبازىيى و بۇيان بىسەلمىتىن، كە ھاۋە و نرکەي تانكە زەبەلاھە كانىيەن، سەگرمەي بېرۇ باوھەرمان ناھەۋىتى... مامۆستا لېرەدا بېتەنگ بۇو، سەرنجىي رۇخساري پېشەرگەكانى دەدا، تاكو بىزانى و تارەكەي تاچ رادەيەك كارى تىكىردوون.. كۆمەلەكە كش و مات وەك خۆللى مەردوويان بەسەردا كرابى و ھەرىيەكە بېتەنگ لە چواردەورى خۆى دەپۋانى.. ماوهەيەك وەها راپورد. لە پېرىكىدا دەنگىك وەك بوركان تەقىيەوە:

(( من.. من ئامادەم بچم..! ))

خالى شاسواربۇو لە رېزە درېزەكە دەرىپەرى. خۇى جىاڭىرىدەوە و لەبەرلۇوتى مامۇستادا وەستا.. دوا ئەندامى لەشى كەوتىبووه جم و جوول و رەنگى سوور ھەلگەرابۇو. دىياربۇ و تەكەي مامۇستا تەواو كارى لەبىرۇ ھەستى كردىبوو.

زۆرى نەبرە دوانزە خاکىپۇش لە ھەردۇو شانى خالى شاسوارەوە قوتبوونەوە.. مامۇستاش پۇوى دەمى تىكىرىدىن و وقى:

(( برا بەوجهەكائىم، دىسانەوە دەيلەيمەوە، ئەم كارە تابلىي ترسناكە و لەوانەيە دووربا شتاققان نەگەرىتەوە.. كەسىش زۇردارتان نىيە!! ))

خىرا خالى شاسوار ھەللىدایە و بەدەنگىكى زۇلال وقى:

(( سەرىيەكە و ھىتايىمانە، يان پېرۇز دەبىن، يان دەبىن قوربانى نىشتىمان! ))

بەم قىسانە رۇوناكىي كەوتە رۇوى مامۇستا.. يەكە يەكە دەستى كردىملى پېشىمەرگەكائى. ئەملا و ئەولاي ماچىرىدىن و ھەر لەويىدا خالى شاسوارى كردى سەركەردىيەن.. ئەوهندەي بلىي يەك و دوو دەستەي خالى شاسوار، بەشۈين يەكدا، بەچەك و تفاقتى تەواوهو بەچىادا داكسانە پادەشت..

گوللە وەك بىرىشكە دەتەقى، پېرە چىا ھاڙەو نرکەي تانكەكانى بەپۇرى دۇزمدا دەدایەوە، دووكەل بەرى ئاسمانى گرت، كىزەبای پايدىزىش گەللىي درەختەكانى دەوەراند و لەگەل خۇيدا بۇنى بارووتوى بلاۋەتكەدەوە.. لەلای ئىمەوە بەرددەوام تەقەمەنى بۇ شەپەگەكە بەرىدەكرا.. كارواچىيەكانىش لەگەل خۇياندا ھەوالى دىلىرىي خالى شاسوارو دەستەكەيان بەدياريي بۇ دەھىتىن.

بەش بەحالى خۇم، بەھىوات ئەو نەمابۇوم ھېچكام لەو دەستەيە بەزىندۇوبىي بگەرىتەوە، بەتايبەت پەرۇشى خالى شاسواربۇوم و لەسەر دېرىڭيام. تاوناتاوى ھەلمەتكەدە باز لوتكەيەك و بەدووربىن ورددەبوبەمەوە.. لەدوور جم و جوولىكى ناقۇلام بەدى دەكەد. ھېزى دۇزمىش سەرەو سامانى نەبۇوو! لەگەل ئەوهىشدا دەممەو نیوھەر بۇو كاتى ھەوالىيان ھىتى، كە تاققىك خۆفرۇش بەبىي و شوئىنى ئاغاكانىيانەوە چۈون، بەلام خاکى پۇشەكانمان، ورەيان بەرنەداوە و زىاتر سەريان گەرم بۇوە. ئەوان شەپى مان و نەمان دەكەن.

رۇزگارى كورتى پايدىز نەدەھاتە كۆتاو دېرىۋە دېزار بۇو. بىرم لەبارى نالەبارى ئەو خاکى پۇشانە دەكەدەوە، كە لەگەل مەدىدا لەگىر و گازدا بۇون. لەخەيالى ئەو شەپە نابەرامبەرەدا بۇوم، كە تووشى هاتبۇون. لە پېرىكىدا دەنگىك شىرازەي بېرى خەيالى بېرىنى:

(( ھېزەكەمان بەسەر بەرزىي لەگەرەنەدەيە.. دۇزمۇن تارومار بۇوە و تالانىيەكەيلى سەندراؤتەوە..! ))

سازاترین ھەوال بۇو بەگۈيىمدا درا. وەك كىچ لەجي خۇم راپەرىم و گۆمى خەيالىم بەجارىك شىلەقا. گۆيىم لە مامۇستاش بۇو دەيگوت:

(( كورپىنه گورجانە بەپېرىيانەوە دەچن و پېشوازىيەكى كوردانەيەيان لىدەكەن. خۆشم ئاوم بۇ ئامادەكرىدۇون تا دەست و پېيان بشۇن! ))

من لە پىزى پېشوازىيەكەراندا بۇوم. خۆر تازە ئاواببۇو، دونيا بەرەو تارىكى دەچوو، لە نىوان پەلە ھەورەكانەوە، ئەستىرە گەشەكان دەجريوانەوە، كىزەبای سارد گەل زەردباوهەكانى لە درەختەكان دادەمالى بەرۇومانىدا دەدا و دەكەوتىنە بەرىپەمان.. لە خوارىشەوە كۆمەلنىك پېشىمەرگە وەك تارمايى بەدامىتىنی كىكەي سەگەمدە دەھاتن. لەگەل ئاوازى سروودى (( پېشىمەرگەيىن... )) دا بۇ باز ھەلدىكشان.. ئەشكەتەكان گۈيىيان لېتىوو. ئەوانىش وەك كۆرسى گۆرانىي، سروودەكەيان دەوتەوە. تادەھات لىك نزىك دەبۈوينەوە، ئاوازەكەيش گېلىرى دەبىسترا..

چاوم بۇ خالله شاسوار دەگىپرا. حەزم لېبۇو لهېپىش گشتىياندا رېشە سېپىيەكە زىارت بىھم.. كەچى داخى گرائىم، ئەو لهەدارتەرمدا بۇوو.. بەپىتى خۆى نەدەرۋىيى!.. گوللەيەك ناواچاوانى سمىبۇو.. ئامبالاى خىتانى خوين بۇو. خويىنى ئالى تىكەل بەخاڭى رەشى گەرمىان بۇوو. تامىدىن بەسەرەتاتى خالله شاسوارم بېرىناچىتەوه.. خەلکى گوندەكان گەرمانەوه سەر مال و حالى خۆيان. پەزىيان، كە بەتالان چووبۇو بۆيان گەرایەوه. ھىتىمى جارىيەتى تر بالى بەسەر ناواچەكەدا كىشىايەوه. تەنبا خالله شاسوار نەگەرایەوه. ئەو بەپرووى سورەوه بۇوە میوانى شەھيدانى كوردىستان...  
ھەفتەيەك دواى ئەم داستانە، ھەر بە توولە رېيەدا، كە تەرمى خالله شاسوارى پىدا سەركەوت..، لاويكى رەشىپۇش، كەلەگەت، سەر و سىما رېك، تازە سەمىلى بۆركرىبۇوە، لەسەرخۇ ھەنگاوى ھەلددەھىتا و دەھاتە بەرھوھ.. چەند بەلامەوه سەيرۇ كوتۈپېبۇو، كاتى دواى سلاۋو وتنى:  
(( من كورى شاسوارم.. من فەرھادم.. هاتۇوم لەبرىي باوكم بىمە پېشىمەرگە و چەكەي ئەو ھەلبىرم.. بىمەن بۇلای مامۇستا!.. ))

---

گۆقارى برايەتى، ژمارە (4)، سالى، 1971.

تىيىبىنى: ئەم چىرۇكە لە ھېچكام لە كۆچىرۇكى سىيېرى ئەسپەشى، 1978 و رىستىك زەنگانە ئاوى دا، 1979، بلاو نەبۇتەوه. ھۆيەكەيشى بۇ ئەو دەگەرەتەوه، كە چىرۇكىتى بەرگىرى پاشكاۋى بى پىچ و پەنایە و سانسۇرى بەعسىش بەھىچ چۆرىك پىي پىتىنەدەدا.. دەنما مایىي شانازىيمە و بەھۆى ئەم چىرۇكەوه ناسرام و كاتى خۆى دەنگى دايەوه. وېرای ئەوهى وەك (چىرۇكى ژمارە) بلاو كراوهەتەوه، بەرپرسى بەشى ئەدەب لە گۆقارى برايەتى، كە پىتموايە ھونەرمەند(رەفيق چالاک) بۇو، لە كۆتايى چىرۇكەكەدا، كە دەكاتە لەپەرە 37 ئى گۆقارەكە ئاوابى بۇ نووسىيۇم:

(( برايەتى: سوپاس بۆخوا، كە نەتەوەكەمان ھەزارانى وەك شاسوار و كورى شاسوارى تىدا ھەلکەوت و بۇونە مايىي سەركەوتىن. سوپاسىش بۇ تو كاڭ محمد فەرەق حسن كەبەم شىۋە تەپو پاراوه جوانە ئەو كارەساتانەت خستە بەرچاو، ھىوامان زۆرە بەردىۋام بىت لەسەر نووسىيەن)).

ئەم كورتە سەرنجەيش بۇ من، كە تازە دەستم دابۇوە قەلەم ھاندانىك بۇو، ئىدى لەوساوه دەستبەردارى نووسىيەن نەبۇوم.. لەپاستىدا، من ئەم ھەمولە بەيەكم چىرۇكى خۆم دەزانم.